

Жан Ануї — Jean Anouilh / МЕДЕЯ

Драма в одному акті — Переклад М. Понеділка

Особи:

МЕДЕЯ
НЯНЬКА
КРЕОН

ЯСОН
ХЛЮПЕЦЬ
ВАРТОВІ

Завіса підіймається. Медея і нянька навипитки сидять біля візка. З дални доноситься музика та невразний спів. Вони вслухуються.

МЕДЕЯ: Ти чуш?

НЯНЬКА: Що?

МЕДЕЯ: Щастя. Воно бродить кругом.

НЯНЬКА: Співають там, у селі. Думаю, сьогодні в них свято...

МЕДЕЯ: Ненавиджу їхні свята. Ненавиджу їхню радість.

НЯНЬКА: Ми тут всім чужі. *(Мовчанка)*. У нас завжди святкують у червні. Дівчата прикрашають коси квітами, хлопці червоняють обличчя власною кров'ю. Насвітанку, після першої жертви, починалися битви. Хороші юнаки Колхіди, коли б'ються.

МЕДЕЯ: Замовчи.

НЯНЬКА: А пізніше, вдень, вони приборкують звірів. А ввечері розводять великий вогонь перед палацом твого батька. Великий, жовтий вогонь, а в ньому пахуче зілля. Невже ти забула запах нашого зілля!

МЕДЕЯ: Замовчи. Замовчи, добра жінко.

НЯНЬКА: Ах, я вже стара, а дорога така довга. Навіщо, Медеє, покинули ми рідний край? Навіщо?

МЕДЕЯ: Покинули, бо я любила Ясона, заради нього я обікрала рідного батька і вбила власного брата. Тепер замовчи, жінко, замовчи. Недобре раз-по-раз пригадувати такі речі.

НЯНЬКА: Ти мала палац з золотими огорожами. А тепер? Мов дві жабрачки сидимо перед вогнем, який уже знов ось погасав.

МЕДЕЯ: Пошукай трохи дров.

(Нянька, зідхнувши, підвелася й відходить).

МЕДЕЯ: *(Несподівано)* Слухай! *(Випросталась)*. Хтось іде по дорозі.

НЯНЬКА *(вслухується, потім говорить)*: Нікого нема, то вітер шумить.

(Медея знов сідає. З долини чути спів).

НЯНЬКА: Не чекай вже його, моя пташко. Ти цим сама себе лише виснажуєш. Коли в них справді свято, то він напевно туди запрошений. Він танцює, твій Ясон танцює з їхніми дівчатами. А ми тут самотні.

МЕДЕЯ (*шлюхо*): Замовчи, стара.

НЯНЬКА: Мовчу. (*Мовчанка. Навколишки роздуває вогонь. Чути музику*).

МЕДЕЯ (*безпосередньо*): Пахтить!

НЯНЬКА: Що?

МЕДЕЯ: Навіть тут пахтить настаням, хоч це місце, призначене ними для нас, лежить далеко від села. Вони бояться, щоб ми в них ночами не крали курей. (*Вона випросталась, чукає*): Чого ви співаєте, чого танцюєте? Чи я співаю? Чи може я танцюю?

НЯНЬКА: Вони, бач, в себе вдома. Їхня денна праця завершена. (*Мовчанка. Мрійливо*): Ти пригадаєш собі цю картину? Повертаємось з далекої прогулянки, перед нами, в кінці кшарпсової алеї стоїть білий-білий палац. Раби відбирають в тебе коня і ти з ариємністю падаєш на м'які подушки. Я кличу твоїх дівчат, вони тебе купають і приносять твоїй одяг. Ти була пані, дочка короля, тоді тобі ніщо не здавалося дорогоцінним. З глибокої скрині ми діставали тобі вбрання і в той час, як тебе натирали олією, ти стояла спокійна і вибирала собі одягу.

МЕДЕЯ: Замовчи, добра жінко, ти не розумієш в тих справах. Думаєш, я тужу за палацом, за моїм вбранням і рабами?

НЯНЬКА: Втеча! Втеча! Сама лише втеча. Вигнана, пририта горем, зневажена, без пристановища, без батьківщини.

МЕДЕЯ: Зневажена, вигнана, пририта горем, без роду, без пристановища. Але не сама.

НЯНЬКА: І мене, в моєму похилому віці, тягнеш за собою. Де ж ти мене поховаш, коли я помру?

МЕДЕЯ: В якійнебудь ямі на краю дороги. Я ляжу біля тебе, старенька моя. Ліше не бути одною.

НЯНЬКА: Він покине тебе, Медеє.

МЕДЕЯ (*крикнула*): Ні! (*Насторожилась*): Слухай!

НЯНЬКА: Це вітер шумить. А може відсвіт свята. Бо він не прийде. Навіть сьогодні ввечері не прийде.

МЕДЕЯ: Що за свято там відбувається? Що за щастя вирве там його я враз визнаю по запаху звичайного вина і риби? Люди Коринту, чого ви кричите і чого танцюєте? Чому ви всі такі веселі? Ваша веселість відбирає подих у мене, від неї я задихаюся. Пляню, няню, я відчуваю, піби я знову вагітна. Я почувую той самий страх і той самий біль, як і тоді, коли ти допомагала мені при пологах моєї дитини. Допоможи мені й тепер, няню! В мені щось ворухнеться, так само, як тоді, щось, що заперечує їхню радість, що заперечує їхні щастя. (*Тремлячими руками вчепилася в стару*). Старенька моя, притисни свою долоню до моїх уст, якщо я почну кричати, тримай мене міцно-міцно, якщо я почну бити себе. Не дай мені одній страждати. . . О, тримай мене міцно, старенька, міцно, міцно, скільки дозволяють тобі сили. Тримай так міцно, як того вечора, коли я мало не зюмерла від пологів. Ще цієї ночі я мушу щось породити, щось більше і сильніше, ніж я сама! Не знаю, чи досить кріпка я для цього.

(*Поквалливо входить юнак, зупиняється*).

ЮНАК: Ти Медея?

МЕДЕЯ (*кричить*): Так! Хутко кажи! Я все знаю.

ЮНАК: Мене послав Ісов.

МЕДЕЯ: Він не повернеться сюди? Він поранений? Мертвий?

ЮНАК: Він звелів сказати тобі, що ти врятована.

МЕДЕЯ: Він не повернеться сюди?

ЮНАК: Сказав, що прийде. Ти повинна чекати його.

МЕДЕЯ: Він не повернеться сюди? Де він тепер?

ЮНАК: У короля. У Брона.

МЕДЕЯ: В полоні?

ЮНАК: Ні.

МЕДЕЯ (*занапно*): О, певно. Ради нього влаштували свято. Говори! Ти ж бачиш, я все знаю. Це ради нього влаштували свято?

ЮНАК: Так. Ради нього.

МЕДЕЯ: Що ж такого він там вчинив? Кажки швидче. Ти всю дорогу біг, ти весь червоний. Ти, певно, не хочеш довго затримуватись тут. Вони там танцюють з радості, так?

ЮНАК: Так.

МЕДЕЯ: І шлють?

ЮНАК: Шість великих бочок стоять перед палацом.

МЕДЕЯ: Там відбуваються забави, розкидають шпичні огні, брязкотять зброєю. Швидше, швидше казки, хлопче, і на цьому твоя роля скінчиться, ти можеш повертатися на свято і веселитися. Тобі ж цілком однаковісінько, що ти мені скажеш. Ти боїшся мого похмурого обличчя? Засміятися тобі? Бачиш, я вже сміюся. А крім того — це ж напевно добра вістка, коли вони танцюють. Швидше, хлопче, швидше казки, аджеж я все вже знаю.

ЮНАК: Він одружується з Кресою, дочкою Креона. Завтра весілля.

МЕДЕЯ: Дякую, хлопче. Іди і танцюй з дівчатами Коринту. Танцюй, скільки можеш. Танцюй впродовж усієї ночі. А коли постарієшся, то пригадай, що це ти повідомив Медею про сьогоднішню подію.

ЮНАК (*ступив крок ближче*): А що йому сказати?

МЕДЕЯ: Кому?

ЮНАК: Ясонові.

МЕДЕЯ: Скажи, що я йому дякувала. (*Юнак виходить*).

МЕДЕЯ (*несподівано кричить*): Дякую, Ясене! Дякую, Креоне! Дякую тобі, поче! Дякую всім вам. Як просто все сталося. Я звільнена...

НЯНЬКА (*підходить ближче*): Моя горда пташко!

МЕДЕЯ: Лиши мене, жінко. Я більш не потребую тебе, більш не потребую твоїх рук. Моя дитина без помочі проявиться на світ. О, моя ненависть! Яка ти свіжа! Яка ти ніжна і цухка! Як гарно ти пахнеш! Лиш тебе, моє мале чорне стово, люблю на цьому світі, нічого більш не можу я любити — крім тебе...

НЯНЬКА: Ходім, Медеє...

МЕДЕЯ (*вистригнчилась, руки притиснула до грудей*): Лиши мене. Я хочу слухати!

НЯНЬКА: Не переймайся їхньою музикою. Ходімо!

МЕДЕЯ: Я більш не слухаю їхньої музики. Я слухаю лише мою ненависть... О, яка насолода! Няню, що він з мене зробив, що він зробив з мене своїми великими гарячими руками?... Він прийшов у палац мого батька і поклав їх вперше на мене. Десять років промайнуло, і ось тепер я звільнилася від рук Ясона! Я знову знаходжу себе. Чи мені це все спилося? Тепер це я, Медея. Це вже не жінка, що слідує нахові мужчини, не сука, що сидить навипшильки і чекає. Ганьба! Безмірна ганьба! Мої лиця палають від сорому, няню. Весь день я його чекала, терпеливо вижидала його, я не могла нічого іншого робити, як лише йому коритися. Я мусіла вемхатися і прикрашатися, щоб йому сподобатися, бо він залишав мене кожного ранку, забіраючи з собою всю мене, все моє „я“. І кожного вечора я була щаслива, коли він приходив і віддавав мене мені. Я віддала йому золоте руно, коли він того захотів, я видала йому на поталу всі таємниці мого батька, я вбила ради нього рідного брата, я пішла за ним, скиталася з ним, обтяжена злочинами, і убога, як він. Я робила, що могла і я ще більше б змогла для нього зробити. Ти розумієш мене, добра жінко, бо ти також кохала колись.

НЯНЬКА: Так, моя нещаслива.

МЕДЕЯ (*палко*): Я звічечена. О, сонце, коли це правда, що я від тебе походжу, то навіщо ж мене ти покалічило! Навіщо ти мене породило жінкою? Навіщо оці груди, ця слабість, юця відкрита рана в моєму тілі? Хіба не краще було б бути хлопцем-Медесею? Хіба б він не міцним був і з твердим тілом, мов камінь? Він тоді лише брав би, щоб згодом те обліштити, відважний, незацелений і невний. О, тоді б хай приходив Ясон із своїми великими жакхливими руками, хай би наважився їх на мене покласти. Тоді кожний схопив би до рук свого пожа — так! — і міцніший забив би слабішого, і відійшов би собі, цілком звільнений. А так. . . Жінка? Жінка! Сука! Ти ніщо інше, як м'ясо з бруду і з чоловічого ребра, ти шматок чоловіка! Повія!

НЯНЬКА (*обіймає її*): Ти не така! Ти не така, Медес!

МЕДЕЯ: Я така, як і всі інші! Лише боязкіша і дурніша від інших. Десять років! Сьогоднішнього вечора все скінчилося, няню, я стала знову Медесею. І це добре.

НЯНЬКА: Заспокійся, Медес.

МЕДЕЯ: Я заспокоїлася. Я цілком спокійна. Чуєш, няню, яка я спокійна, як спокійно я промовляю. Я помру. Я в'ю, що лежить у мені — цілком спокійно в'ю. Я задавлю.

НЯНЬКА: Ходімо. Мені страшно від твоїх слів. Йдемо звідси.

МЕДЕЯ: Мені теж боязко.

НЯНЬКА: Що ж тепер вони з нами робитимуть?

МЕДЕЯ: Не питай мене. Питай радше, що ми з ними будемо робити. І мені теж боязко, але не від їхньої музики, не від їхніх криків, не від їхнього вошного короля і не від їхніх наказів. Я боюся себе самої. Ясоне, ти прислав Медею, але тепер вона пробудилася. Ненависть! Ненависть! О, ти всеочищаюча хвилино, ти обмилаєш мене і я відроджуюся.

НЯНЬКА: Вони проженуть нас звідси, Медес.

МЕДЕЯ: Можливо.

НЯНЬКА: А куди ж ми підемо?

МЕДЕЯ: Завжди знайдеться країна, на цьому, чи на тому боці життя, де Медея буде королевою. О, моє темне королівське царство, ти знову повернулося до мене.

НЯНЬКА (*зідрає*): Ми мусимо все нашою накувати.

МЕДЕЯ: Ми будемо опісля накувати.

НЯНЬКА: Після чого?

МЕДЕЯ: Ти ще питаєш?

НЯНЬКА: Що ти хочеш зробити, Медес?

МЕДЕЯ: Те, що я йому зробила, коли зраджувала батька, коли вбивала рідного брата, щоб полегшити втечу, те, що я зробила старому Целієві, коли намагалася Ясона зробити королем його острова, те, що я десятки разів для нього робила — тепер напевні я хочу для себе зробити!

НЯНЬКА: Ти божевільна. Ти не можеш цього зробити.

МЕДЕЯ: Чому я не можу, жінко! Я, Медея, покинута, вигнана, збещечена, зненавиджена, одна біля цього візка, одна на чужому побережжі. Але все ж такі я спроможна все зробити. (*З долини сильніше чути музику. Медея перекрикує*): Співайте, співайте хутчіше свої весільні пісні. Ченурте її якнайшвидше, вашу наречену, що чекає у своєму палаці. До завтра, до весілля ще багато улягне часу. О, Ясоне, ти ж мене знаєш, ти знаєш, яку ти дівчину взяв у Колхиді. . . Невже ти думаєш, що я буду голосити, нарікати, плакати? Через кров і злочини я прив'язалася до тебе — і лиш через кров і злочини я від'яжуся від тебе.

НЯНЬКА (*притапає до неї*): Замовчи, замовчи, благаю тебе! Заховай глибоко в серці свої разючі слова, пригатауй свою ненависть. Перепеси. Вони сильніші, ніж ми, сьогоднішнього вечора.

МЕДЕЯ: Та й що ж з того, няню?

НЯНЬКА: Ти ще колись пометишся, моя горда левнице, ти ще пометишся. Наступить день, коли ти їм відплатиш за занодіяну кривду. Але тут ми неспроможні нічого зробити. Ми тут дві чужинки з бідолашнім візком і з старою-перестарою шкафою, дві злодійки, за якими діти видають каміння. Зачекай деякий час, зачекай ще хоч рік — тоді ти станеш сильнішою.

МЕДЕЯ: Сильнішою, як сьогодні ввечорі? Ніколи.

НЯНЬКА: Що хочеш ти одна зробити на цьому ворожому острові? Колхіда далеко від нас, та й з Колхіди ж ти назавжди вигнала. І Ясон покинув тебе. Що ж тобі ще залишається на цьому світі?

МЕДЕЯ: Я залишаюся сама собі.

НЯНЬКА: Бідолашна ти! Креон — король, а ми хто? Наше перебування отут на полі терплять лише тому, що така його воля. Барто йому сказати одне слово — і вони прибіжать сюди з ножами й киями і повбивають нас.

МЕДЕЯ (*спокійно*): Вони могли б повбивати нас. Але буде вже запізно.

НЯНЬКА (*падає їй до ніг*): Медес, я стара, але я не хочу вмратити. Я пішла за тобою, ради тебе залишила все. Дивись, світ ще переполюнений прекрасними речами: соняшні проміння на лавці, де ми відпочивасмо, гарячі страви в обідню пору, дрібні гроші в руках, які комусь належать, горілка, що обігріває серце перед тим, ніж заснути.

МЕДЕЯ (*із зневагою відитовхує їй ногою*): Негідна жінко! Я вчора теж хотіла ще жити. Але тепер вже більше не йде про те, жити чи вмратити.

НЯНЬКА (*охоплює їй ноги*): Я хочу жити, Медес!

МЕДЕЯ: Я знаю, ви всі хочете жити. І Ясон покинув мене тому, що хоче жити.

НЯНЬКА (*рантом по-звичайному*): Ти його більше не кохаш, Медес. Вже давно ти його не кохаш. В цьому візку нічого не може схватися. Одного вечора він сказав, що хоче свій солом'яний мішок віднести далі, бо йому гаряче вкупі. Ти нічого не сказала. Я чула, як ти випросталася, полегшено віддихнула, бо ти була рада, що нарешті ти залишилася сама.

МЕДЕЯ (*взяла їй за шию і притягнула до себе*): Бережися ти, бабо! Ти занадто багато знаєш. Ти занадто багато говориш. Правда, я піла твоє молоко і зносила твоє безперервне голосіння. Але ж Медес не твоїм молоком стала великою, це ти добре знаєш. Слухай, тепер настав кінець усім твоїм теплим стравам, горілкам і сонцям на твоєму тухлому м'ясі. . . Йди тепер до своїх горшків, жінко, до своїх вінчиків, до головатой капуста, йди до всіх інших твоєї породи. Гра, яка тут відбувається, не для вас. І коли ви при цій грі помилково здихаєте, не знаючи чому, тоді вас тільки жаль. Не більше. (*Вона дико відитовхнула їй. Стара крикнула*).

НЯНЬКА: Обережно, Медес, хтось іде!

(*Медес обернулася, перед нею стоїть Креон, у супроводі двох чи трьох чоловіків*).

КРЕОН: Ти Медес?

МЕДЕЯ: Так.

КРЕОН: Я Креон, король цього краю.

МЕДЕЯ: Добрий вечір.

КРЕОН: Мені розповідали твою бувальщину. Тут знають про всі твої злочини. Скрізь, по всьому острові, матері оповідають своїм дітям, щоб на них наводити страх. Я дозволив тобі перебути з твоїм візком кілька днів на цьому місці. Але тепер ти мусиш від'їхати.

МЕДЕЯ: Що я заводіяла людям Коринту? Пограбувала їхні курники? Чи їхня худоба хворіє? Чи може затруїла їхні криниці, коли брала звідти воду?

КРЕОН: До цього часу все ще гаразд. Але одного дня ти можеш все це зробити. Іди!

МЕДЕЯ: Креоне, мій батько теж король.

КРЕОН: Знаю. Ти можеш поскаржитися на мене в Колхиді.

МЕДЕЯ: Добре, я повертаюся туди. Я більш не буду страхати жінок твого села, мій кінь більш не буде скубати убогу травичку твого поля. Я повертаюся в Колхиду. Але чоловік, що вивів мене звідти, повинен мене туди довести.

КРЕОН: Про що ти говориш?

МЕДЕЯ: Віддай мені Ясона.

КРЕОН: Ясон мій гість, син короля і мого колишнього друга. Він може робити, що він хоче.

МЕДЕЯ: Чому співають люди в твоєму селі? Навіщо ті вогні, танці й так багато вина? Коли це вже остання ніч, яку я проводжу на цьому місці, чому ж вони, твої люди, не дають її провести спокійно?

КРЕОН: Це теж я хочу тобі ще сказати. Вони відзначають сьогодні ввечері весілля моєї дочки. Завтра Ясон одружується з нею.

МЕДЕЯ: Багато їм щастя і довгого життя!

КРЕОН: Вони зрікаються твоїх побажань.

МЕДЕЯ: Чому, Креоне? Запроси й мене на весілля. Познайом мене з твоєю дочкою. Моє знайомство може їй корисним бути. Впродовж десяти років я була жінкою Ясона, я їй можу багато дечого сказати. Вона ж його знає всього якихось десять днів.

КРЕОН: Щоб запобігти подібній сцені, я наказав, щоб ти покинула Коринт ще цієї ночі. Запрягай коня, зав'яжу свій каунок. Через годину ти мусиш переступити кордон Коринту. Ці люди супроводжують тебе.

МЕДЕЯ: А коли я відмовлюся від'їхати?

КРЕОН: Сини старого Целія, якого ти вбила, і всіх королів цього побережжя, вимагають твоєї голови. Коли ти відмовишся йти, я тебе видам їм.

МЕДЕЯ: Вони твої сусіди. Вони сильні. У королів завжди заведено послугуватися подібними проханнями. Чому мене негайно не затримаш і не віддаш?

КРЕОН: Ясон просив мене, що тобі дати можливість самій відійти.

МЕДЕЯ: Добрий Ясон! Я мушу подякувати йому, аджеж так? Хоч, думаю, що тобі також було б прикро, коли б у день вашого весілля мене катували тесалійці. Процес усього за кілька миль від Коринту, процес, де б я голосно оновістила, ради кого я вбила Целія? Ради зятя, достойні судді, ради шановного зятя сусіднього короля, з яким ви утримуєте найкращі відносини. . . Ти ведеш свою королівську службу, Креоне, дуже легковажно. В палаці свого батька я мала досить часу, щоб навчитися керувати. Найкраще для тебе самого, як ти мене уб'єш негайно.

КРЕОН (*глухо*): Так, це я повинен зробити. Але я обіцяв, що дам тобі можливість самій від'їхати. В твоєму розпорядженні ще одна година.

МЕДЕЯ (*підходить і оглядає його*): Креоне, ти вже старий. Ти вже довгий час королюєш. Тобі вже набридло дивитися, як повз тебе тягнуть чоловіків та рабів. Ти вже доволі заповдіяв підлостей. Подивися мені в очі і пізнай мене. Я Медея, дочка Ета. Я вбила інших, коли це було потрібно, а вони були, напевно, неповинніші, ніж я сьогодні. Я твоєї породи. Ми належимо до тих, які судять і рішають без відклику і без кари совісті. Ти поводився не як король, Креоне. Коли ти хочеш віддати Ясона своїй дочці, то накажи негайно вбити мене, разом із старою, з моїми дітьми і моїм конем. Накажи двом твоїм надійним чоловікам

спалити всіх нас — і все наше на цьому полі — і поїд розвіяти по вітру. Нічого не повинно лишитись від Медеї — нічого, окрім великої чорної плями отут на траві та повісті, яку вчорами розповідатимуть дітям Коринту, щоб вони боялися.

КРЕОН: Чому ти хочеш померти?

МЕДЕЯ: А навіщо мені жити? Ані ти, ані я, ані Ясон не бажаємо, щоб я ще хоч годину прожила, ти знаєш, що я кажу правду.

КРЕОН (*тихо, з жестом*): Я не бажаю більше крови.

МЕДЕЯ (*кричить*): Тоді ти занадто старий, щоб бути королем. Звільни місце своєму синові, хай він керує, як належить, а ти доглядай виноград на сонці. Для чогось іншого ти вже нездатний.

КРЕОН: Горда фуріє! Гадаєш, що я прийшов сюди вислухувати твої поради?

МЕДЕЯ: Ні, ти сюди не для того прийшов, але все таки я даю тобі їх. Я маю слухність. А твоя слухність, — якщо ти достатньо сил зберігаєш, — примусить мене мовчати. Оце й усе.

КРЕОН: Я обіцяв Ясонові дати тобі можливість відіхати звідси непошкодженою.

МЕДЕЯ (*глузливо*): Я не від'їду, як ти гарно висловився, непошкодженою! Було б дуже звичайно, коли б я крім усього ще непошкодженою осталаєш. Я мушу розчинити себе в нічому, мушу розпастися в ніщо! Ця Медея, яку він десять років тягнув за собою, була ніщо інше, як тінь, як спогад, як прикра помилка. Все це було лише сном, який привидівся Ясонові. Він може мене позбутися, може схватися серед вартових у твою палаці, може схватися за невинність твоєї дочки і після твоєї смерті стати королем Коринту, але він знає, що його ім'я на столітті зв'язане з моїм... Ясон-Медея! Ніколи вони не будуть роз'єднані. Вганяй мене, вбивай мене, але ти цього не змінш. Чи ти цього хочеш, чи ні -- але твоя дочка, одружуючись, одружує мене також з ним. (*Кричить до нього*): Креоне, будь королем. Зроби, що муши зробити. В моїх злочинствах він в однаковій мірі зі мною винуватий, руки, що торкаються до ніжної шкіри твоєї дочки, червоні від крові злочинів. Дай нам обом годину часу, або навіть ще менше. Ми звикли, після кожного нашого вчинку, вкупи тікати. Ми хутко обв'яземо наш клунок.

КРЕОН: Ні, ти підеш сама!

МЕДЕЯ (*раптом з'являючись*): Креоне! Я не можу благати, не можу. Мої коліна не можуть згинатися, мій голос не може покійно брентити. Але ти маєш у собі людяність, бо не можеш зважитись на мою смерть. Не дай мені самій відходити звідси. Віддай бездомним їхній хліб і їхніх супровідників. Я не була сама одна, коли прибула сюди. Навіщо ти розлучуєш нас? Лише ради Ясона я вбила Пелію, лише ради нього зрадила свого батька і при втечі вбила мого невинного брата. Я і кожний мій злочин належать йому. Я його жінка.

КРЕОН: Ти брешеш. Я все перевірів. Ясон ні в чому невинний. Коли він буде без тебе, я зможу заступитися за нього... Ясон належить до нас. Він син короля. Можливо, він має, як і багато інших, легкодумну молодість. — як і ми. Ти ж прийшла з далекої країни, ти тут усім чужа, лише твої злочини і твоя ненависть супроводжують тебе. Вертайся до свого Кавказу, шукай собі там чоловіка своєї породи, такого варвара, як ти сама. Під цим блаженим небом, на узбережжі цього спокійного моря немає місця для твоєї розпусної пристрасті і твого крику.

(*Далі буде*).

ЖАН АНУї — JEAN ANOUIH / **Медея**

Драма в одному акті — переклад М. Понеділка

(Продовження з числа 1, 1958)

МЕДЕЯ (*по павзі*): Добре, я піду. А мої діти, якої породи вони? Моєї чи Ясонової?

КРЕОН: Ясон тієї думки, що вони б тобі тільки заваджали при втечі. Вони виростатимуть в моєму палаці. Я обіцяю тобі, що буду їх захищати.

МЕДЕЯ (*тихо*): Я мушу ще раз тобі дякувати, аджеж так? Ви всі такі людяні, так, і всі такі справедливі — і навіть без ненависти.

КРЕОН: Зберігай для себе подяку. Рушай хутчій. Час проходить. Як тільки місяць зійде, тоді ніхто не стане в твоїй обороні. Так я наказав.

МЕДЕЯ: Тобі здається та країна, звідки я походжу, варварською, чужою, брутальною. Але навіть там, Креоне, як і скрізь по всьому світі, матері тримають міцно своїх дітей біля себе. . . Вони тепер сплять. Ці крики, ці смолоскини в ніч, ці чужі руки, які хапають їх і відривають від мене — це тяжка кара їхній матері за всі її злочини. Дай мені часу до завтра. Вранці я їх розбуджу, як це я завжди робила. І відішлю їх до тебе. Можеш Медеї вірити на слово, королю. Як тільки вони зникнуть за закрутом дороги, я від'їжджати му.

КРЕОН (*мовчазно дивиться на неї. Раптом сказав*): Добре! (*Не спускаючи з неї очей, додає*): Вачни, я старіюсь. Ціла ніч — це навіть багато для тебе. За цей час ти можеш вчинити десяток злочинів. Я мусів би відкинути твоє прохання. Але я також вбивав, Медеє. Навіть багато дітей повбивав, коли був на чолі п'яних воєків і вдирався в завойоване селище. Через те я хочу обом твоїм малим подарувати спокійну ніч. Якщо доля за це кепсько пожартує зі мною — хай і так, я не хочу її випереджати.

(*Виходить із своїми людьми. Як тільки Креон зник, обличчя Медеї оживилося. Вона, плюнувши йому вслід, кричить з усієї сили*):

МЕДЕЯ: Покладися на мене, Креоне! Покладися на Медею! Доли тільки й потрібно, щоб схопити декого під руку. Ти втратив свої кітти, старий леве, коли починаєш просити і відкуповуватися від мертвих дітей. О, ти хочеш, щоб обоє спокійно спали, хочеш тому, бо щось нив в тебе під серцем, коли ти ввечорі, в пустому палаці, думавш про ті обличчя, що ти запропастиш. Але та сверблячка, старий хижак, йде від плунку, який більше нічого вже не перетравлює. Нічого більше, лиш це! Сьорбай свою молочну кашу, ковтай свої порошки і не впадай у зворушення, що ти став таким добрим. Не сподівайся, що своїм зворушенням за все відплатишся? Я Медея, я важу, наскільки мені дозволять боги, справедливо. Добро і зло повірені мені. Я знаю, якою монетою що відплачується. Твоя застоюна кров і твої відмерлі залози лякали тебе і ти дав мені ще цю ніч. Ти ще заплатиш за неї! . . . (*Кличе няньку*): Хутко й'язки клунки, няню. Забирай свої горшки, згортай ковдри, запрягай коня. За годину ми від'їжджаємо.

ЯСОН (*входить*): Куди хочеш їхати?

МЕДЕЯ (*озирається*): Я втікаю, Ясоне. Втікаю. Це не першина для мене. Нова лишна причина моєї втечі. До цього часу я втікала тільки заради тебе.

ЯСОН: Я пішов услід за ними. Я чекав, поки вони віддаляться. Я хочу з тобою побути наодинці.

МЕДЕЯ: Ти маєш мені ще щось сказати?

ЯСОН: Ти виглядаєш так, ніби цього очікувала. Одначе, я хочу почути, що ти мені скажеш перед тим, як від'їхати.

МЕДЕЯ: І ти не боїшся того, що я скажу?

ЯСОН: Боюся.

МЕДЕЯ (*спокійно підходить до нього і тихо говорить*): Дай подивитися на тебе... Я тебе любила. Десять років я була побіч тебе. Я постарілася так само, як ти, Ясоне?

ЯСОН: Так.

МЕДЕЯ: Як зараз бачу — ти стоїш переді мною, в першу свою ніч у Колхиді. Цей запалений сонцем герой, що сходить із свого човна, цей розпещений молодець, що бажає золотого руна, бо без нього він може згинуть. Чи це ти був?

ЯСОН: Так, то був я.

МЕДЕЯ: Я повинна була залишити тебе бикам. Ти мусів би сам битися з велетнями і драконами, що охороняли руно.

ЯСОН: Можливо.

МЕДЕЯ: Тоді ти давно вже не жив би. І як би тоді все легко було. Світ без Ясона!

ЯСОН: Світ без Медеї. Я також марив про це.

МЕДЕЯ: Але світ звів до купи Ясона і Медею. Ми мусіли побачити, який то світ насправжкн. Даремно ти проситимеш помочі у свого тестя, даремно мене відводитимуть його люди до кордону. Навіть океани не можуть нас роз'єднати, ти знаєш це. Чому ти перешкодив їм вбити мене?

ЯСОН: Бо я тебе любив, Медеє, бо ти довгий час була мою жінкою.

МЕДЕЯ: А тепер вже я тобі не жінка?

ЯСОН: Ні.

МЕДЕЯ: Який ти щасливий, Ясоне, що позбувся Медеї. Твоя несподівана любов до цієї малої дурени з Коринту, її юний вигляд, звільнили нарешті тебе?

ЯСОН: Ні.

МЕДЕЯ: А що ж тоді?

ЯСОН: Ти сама.

(*Пауза. Мовчазно дивляться один на одного.*)

МЕДЕЯ: Ніколи ти не будеш вільний, Ясоне. Завжди Медея буде твоєю жінкою. Проганяй мене, накажи мене задušити, коли ти не зноєши мого крику — але ніколи в житті не згасне Медея в твоїй пам'яті. Поглянь у це обличчя, що відзеркалює одну лише ненависть. Приглянься до нього своєю власною ненавистю.

Час і лихо невпізнанно змінять його, гріхи залишать на ньому свої зморшки. Одного дня це буде обличчя старої бридкої жінки, до якої всі матимуть відразу. Лише один ти будеш до самого кінця впізнавати у ньому Медею.

ЯСОН: Ні. Я її забуду.

МЕДЕЯ: Думаєш? Ти будеш з інших очей шити насолоду, з інших уст впиватися життям. Де тільки зможеш — там будеш шукати собі низеньких утіх. Не бійся, ти знайдеш собі інших жінок, тисячу матимеш їх після того, як одної не забажав. Але даремно ти шукатимеш у них того блиску в очах, того присмаку уст, що знаходив у Медеї.

ЯСОН: Від того всього я хочу втекти.

МЕДЕЯ: Можливо твій мозок, твій підлий чоловічий мозок багатиме цього. Але всупереч йому твої блудні руки шукатимуть втрачені форми Медеї. Хоч твій розум казатиме тобі, що ця в тисячу разів молодша, чарівніша. Ти не смітимеш стулити очей. Бо всупереч усьому ти вперто шукатимеш мене. Спершу відрубай собі руки, коли ти хочеш ще раз кохати.

ЯСОН: Гадаєш, я хочу знову палати? Я ненавиджу не тільки тебе, я ненавиджу так сам й любов. *(Мовчазно дивляться одне на одного).*

МЕДЕЯ: Куди я тепер піду? Куди ти мене відсилавеш? Йти мені до Колхіди, в королівство мого батька, де поле червоніє від крові мого брата? Ти мене проганяєш від себе? В які країни я піду без тебе? Через які моря? В Лемнос, де мене напевно не забули? В Тесалію, де мене очікують сини, щоб помститися за свого батька, якого ради тебе я вбила? Всі шляхи, які я тоді для тебе відкрила, для мене назавжди закриті. Я — обтяжена жахом і злочинном Медея. Коли ти мене більш не знаєш, то вони, вони мене ще добре знають! Ти тепер напевне бачиш, що мусів би мене вбити.

ЯСОН: Я врятую тебе.

МЕДЕЯ: Ти врятуєш мене. Що хочеш ти рятувати? Цей поживклий кусник шкіри, це мертве тіло, що разом із горем і ненавистю може делебуть замкнутися? Із шматком хліба Медея мовчазно доживатиме свої дні в якомусь сховищі, правда? Щоб тільки про неї нічого не чути! Чому ти такий боягуз, Ясоне? Чому вагаєшся на останнє рішення? Ї лиш одне місце, де Медея буде мовчати. Даруй мені спокій, який ти хочеш залишити мені для життя. Скажи Креонові, що ти згідний. Це ж лише одна коротка, неприємна хвилинка. Ти ж Медею вже сьогодні вбив, ти знаєш це добре. Медея мертва. Що ж тоді, справді, значить пролити ще трохи крові. Одна калюжа на землі, яку можна розтерти, з жаху задубіла деформація, яку можна загребти в ямі. Нічого іншого, лиш це. Покінчи зі мною, Ясоне. Я не можу довше чекати. Скажи Креонові про свою згоду.

ЯСОН: Ні.

МЕДЕЯ: Чому ні?

ЯСОН: Я не хочу твоєї смерті. Твоя смерть — це завжди наново ти. Я хочу спокою і забуття.

МЕДЕЯ: Ніколи, Ясоне! В той пам'ятний вечір у Колхіді, в лісі, як ти мене вперше обійняв, ти втратив навіки власний спокій. Як вартувий, стоїть мертва чи жива Медея між твоїм спокоєм і радістю. Розмова, яку ти розпочав тоді з нею, закінчиться лише після твоєї смерті. Після слів кохання і ніжності слідує образи та сварки. Тепер уже ось прийшла ненависть, я знаю, але завжди ти говориш з Медеєю. Бо навіщо для тебе Медея — то світ.

ЯСОН: Для тебе також Ясон завжди був світом?

МЕДЕЯ: Так.

ЯСОН: Як хутко ти все забуваєш! Я не прийшов сюди з тобою востаннє сперечатися. А все таки пригадай, хто перший залишив ложе, до якого, як ти твердиш, обоє ми навіки прикуті?

МЕДЕЯ *(кричить)*: Я!

ЯСОН: Ти теж забула, чому ми втекли з Наксосу?

МЕДЕЯ: Вже тоді ти мене почав залишати. В твоїй облудній, замкнутій голові мужчини ти уявляв собі нове щастя. Щастя без мене. Тоді я пробувала першою втікати.

ЯСОН: Вдале слово — втікати!

МЕДЕЯ: Зовсім не таке, як ти думаєш. Бо я не здібна до цього. Я зненавиділа його і допомогла тобі вбити його. Я була твоєю союзницею проти нього. Я його продала тобі. Забув ти той вечір, коли я тобі говорила: „Іди, він тут, роби з ним, що слід“?

ЯСОН: Не згадуй мені ніколи про цей вечір!

МЕДЕЯ: Я була підолю, правда? Як ти мусів мене зневажати і ненавидіти, всією душею. Після того мені нічого не можна було від тебе чекати, окрім холодного пустого погляду. І все таки я тебе сердечно просила, щоб ти мене взяв з собою. Хоч він був чарівний, мій пастух

з Накососу, аджеж так, Ясоне? Він був молодий і любив мене. Він любив мене.

ЯСОН: Чому ти тоді йому не звеліла мене вбити? Тепер би я спав спокійно, далеко-далеко від тебе. Я б тоді закінчився.

МЕДЕЯ: Я не могла цього зробити. Я мусіла паново ханатися за твою ненависть, іти з тобою однією дорогою. Віриш мені, що я тоді себе тисячу разів більше ненавиділа, ніж тебе? Я ревіла, сидючи одиноко перед своїм люстром, я роздряпувала собі обличчя, бо я була сука, що слідує за своєю старою хіттю. Звірі приваймні хоч забувають і залишають один одного, коли відмирає хіть. Я знаю тебе, бабський герою. Я, я тебе вже зважила. І все ж таки я ще й досі тут, біля тебе!

ЯСОН: Можливо, ти занадто поспішно вбила свого пастуха.

МЕДЕЯ (*кинула йому в обличчя*): Я все випробувала, Ясоне, хіба ти не помітив? Від того часу я ще ходила з іншими. Але даремно. Не могла.

(*Назва. Враз тихо Ясон*)

ЯСОН: Бідна Медеє!

МЕДЕЯ (*злісно витрималася перед ним*): Я забороняю тобі висловлювати співчуття.

ЯСОН: Але ти дозволяєш мені зневажати тебе? Бідна Медеє, що ніколи не проб'єшся крізь саму себе, бідна Медеє, що для світу лишена назавжди лише Медеєю. Забороняй мені висловлювати співчуття. Ніхто тобі не висловить співчуття. Я також ні, навіть якби лише сьогодні розповіли мені про твою долю. Ясон судить про тебе — як і всі інші мужчини. Твої діла твердо пам'ятатимуть усі часи. Медея — всупереч усьому — чарівне ім'я, але ти одна поситиш його на цьому світі. Бо ніхто не дасть другого імені Медеї. Ніколи матері не даватимуть цього ім'я своїм дітям. До кінця всіх часів ти будеш сама, така одинока, як у цю хвилину.

МЕДЕЯ: І добре, що так.

ЯСОН: І добре, що так. Ставай на дуби, стискуй кулаки, плюй, тупай ногами... Що більше тебе ненавидиш і засудуєш, то краще ти себе почуваш. Що більше коло стелеться навкруги тебе, то самотніша ти, що більше горе поглиблює твою ненависть, то щасливіша ти. Але сьогоднішнього вечора ти не одинока. Я, що найбільше потерпів від тебе, якого ти вибрала, щоб знищити, я співчуваю тобі.

МЕДЕЯ: Ні.

ЯСОН: Я співчуваю тобі, бо ти знавш лиш себе. Ти назавжди прикована до свого власного „я“, прикована в світі, який ти бачиш лише своїми очима.

МЕДЕЯ: Збережи своє співчуття для себе. Я зранена також небезпечно. Візьми це до уваги.

ЯСОН: Ти, як підстрілений, стікаючий кров'ю звір, який все ж таки опускає голову для наступу.

МЕДЕЯ: Тоді завжди погано кінчається для того мисливця, який від такого виду розчулиться і не тримає зброї наготово. Хіба ти не знавш, на що я здатна?

ЯСОН: О, знаю.

МЕДЕЯ: Ти також знавш, що я не розчулюся і не впаду в останню хвилину в співчуття? Як часто я все ставила на карту, себе також, коли йшло про справи багато дрібніші ніж сьогодні.

ЯСОН: Знаю.

МЕДЕЯ (*кричить*): Ну, то чого ж ти хочеш? Чому раптом ти хочеш своїм співчуттям перешкоджати перебігові справ? Ти знавш, що я підла. Я тебе, як і всіх інших, одурювала. Я можу лише зло творити. Ти перед-

чуваєш, яке злочинство в мені підготовляється. Візьми це до уваги! Уступи! Клич інших. Замість дивитись так на мене — борони себе.

ЯСОН: Ні.

МЕДЕЯ: Я Медея, не обманюй себе. Я Медея, яка тобі нічого іншого, окрім ганьби, не принесла. Я брудна... Це моя провина, що твоє життя було лише втечею, що все кругом тебе залято кров'ю. Я твоє нещастя, твоя гнійна болячка. Я — твоя втрачена молодість, твоя зруйнована рідна оселя, твоє блудне життя і твоя самотність. Всі підлі мінні й жести, всі брудні помисли — це я. Я шха, себелюбство, лихоліття, гріх і злочин. Всі бояться і сахаються мене. Ти знавш, що я — все це разом — і що скоро стану руїною, бридотю і наповненою ненавистю старістю. Все чорне і паскудне на світі доля судила мені. Коли ти це все знаєш, чому тоді дивишся так на мене? Я не можу більше зносити твоєї ніжності і твоїх ласкавих очей. *(Кричить йому в лице)*: Перестань, Ясоне, перестань! А то я тебе вб'ю, щоб ти на мене більше так не дивився!

ЯСОН *(спокійно)*: Можливо, це було б найкраще, Медеє.

МЕДЕЯ *(подивилась на нього і каже спокійно)*: Ні. Тебе — ні.

ЯСОН *(бере її руку)*: Послухай мене. Я не можу тобі перешкодити бути собою. Я також не можу тобі перешкодити робити зло, яке ти носиш у собі. Наші жеребки вже впали. І як все в світі, так і наші нерозв'язні конфлікти розв'яжуться — і Один напевно знає, як це все скінчиться. Я не можу нічого перепиняти, я лише граю роль, яку мені від початку призначено. Хоч дещо я також можу: можу раз усе сказати. Я знаю, слова нічого не значать, однак хоч раз вони мусять бути сказані. І якщо сьогоднішнього вечора я ляжу біля мертвих цієї події, то хочу лягати очищений своїми словами. Я тебе любив, Медеє, як любить мужчина жінку. Ти певно лише цю любов і знала, лиш нею і тішилась. Але, хоч ти цього і не знала, я тобі більше давав, ніж звычайна чоловіча любов на це спроможна. В тобі я себе згубив, Медеє, згубив, як згублює себе дитина в жінці, яка її на світ народила. Довгий час ти була моїм рідним краєм, моїм світлом, ти була повітрям, яке я вдихав, водою, яку я мусів пити, щоб існувати, ти була моїм щоденним хлібом.

Коли я тебе взяв з Колхиди, ти була ще дівчина, чарівніша, ніж інші. Я тебе завоював разом із золотим руном і забрав з собою. Не тужиш ти за Ясоном того часу? Як золото твого батька, я взяв тебе з собою. Спочатку я тебе любив, Медеє, так любив, як ти любиш. Світ був — Ясон. Він був його радістю, його мужністю, його силою і його голодом.

Але одного вечора, того вечора, що схожий був на всі інші вечори, ти, мов маленька дівчина, заснула біля столу, схилвши на мене свою голову. У цей вечір, в який ти була лише втомленою від довгої дороги, я раптом відчув на собі твою тяготу. Хвилиною раніш я був ще Ясон, який брав від цього світу лише приємність. І враз усе скінчилося. Тепер уже було досить, що ти спиш і покладає свою голову на мої плечі. Кругом мене всі інші люди продовжували шептатись і сміятись. Я їх покинув. Ясон був мертвий. За один раз я став твоїм батьком і твоєю матір'ю. На мені лежала твоя сонна голова. Які сні пробігали в твоєму малому жіночому мізку, коли я відчув на собі твою тяготу? Того вечора я положив тебе до ліжка й оглядав тебе в той час, як ти спала. Ніч стояла спокійна, наші переслідувачі далеко залишилися від нас, нас охороняли мої озбресні друзі. І все таки я не наважився заплюшити очей. Я обороняв тебе, Медеє, цілу довгу ніч обороняв ні від чого. Наступного ранку ми далі верстали нашу втечу. Дні протікали, як і раніше. Хоч усі мої молоді товариші, що першими рушили за мною до невідомих морів, що готові були на перший мій знак кинутися на потвору, помаху-малу почали боятись. Вони відчували, що відколи я знайшов тебе, я перестав бути їхнім

проводирем, я уникав усіляких пригод. Їхні погляди стали сумними, можливо навіть трохи зневажливими. Хоч ніхто не зважився на докір. Ми розділили між собою золото і вони залишили нас. Тоді світ прийняв твою форму. Форму, яка, я думаю, буде постійною. І так став світ — Медея.

Забула ти ті дні, коли ніхто з нас нічого не робив, нічого не думав, щоб про це другий не знав? Ми були два товариші перед обличчям суворого буття, два брати, що несуть біч-о-біч свої клунок, несуть постійно через життя і смерть, не кажучи багато слів один одному, несуть, відчуваючи однакову частку тягару і втоми, п'ючи перед їжею однакову частку вологи. Я соромився, коли подавав тобі руку, якщо дорога тяжкою ставала, я соромився, пропонуючи тобі свою допомогу. Ясон верховодив лише одним єдиним малим аргонавтом. Він високо під'язав володєся в хустці, йшов струнко і його очі палали. Цей аргонавт — це ти. І з цією малою вірною дружиною я думав завоювати світ. А, подумай, коли я одного ранку висадився на берег із своїми тридцятьма матросами, які готіві були жертвувати життям ради мене — я не відчував себе таким спільним, як з тобою!

А ввечері, біля тимчасової постелі, роздягаються обом друзів збрій і кладуть біч-о-біч свої речі і дивуються, що під однакоим одягом знаходяться жінка і чоловік, які один одного кохають. Ми сьогодні обом нещасні, роздираємо один одному серце і страждаємо. Але цих днів, подарованих нам, ніяка ганьба, ніяка кров не здатна заплямити. *Мовчанка. Він роздумує. Під час того, як він говорив, Медея присіла на землю, руками обхопивши коліна і сховавши обличчя. Не дивлячись на неї, він сідає поруч).*

Пізніше малий аргонавт прийняв знову жіночу подобу, а її супутник — чоловічу. Тоді почали ми один одному робити прикрасі. Коли жінки проходили вулицями, я оглядав їх. . . А одного дня я був здивований, коли почув, як твій сміх звучав співзвучно із сміхом тебе людини з чужого гурту. Потім почалися твої брехні. Спочатку одна-єдина, яка слідувала за нами, мов прокажений звір, і після якої ми не наважувались один одному дивитися у вічі. Згодом додалися інші, що день — то більше. Ночами, коли ми соромились власного тіла, ми чули, як навколо нас повзе і дихав звір — ціле стадо звірів. У цих змаганнях, без ніжності, народилася наша ненависть. Нас стало тепер троє, — бо той звір стояв між нами — тому кожний із нас хотів один від одного тікати. Але навіщо говорити про мертві рочи? Навіть моя ненависть уже мертва.

МЕДЕЯ: Коли це справді лише мертві речі, чому ж тоді так тяжко ми страждаємо?

ЯСОН: Бо кожна річ народжується і вмирає в болі.

МЕДЕЯ: Ти дуже страждав, Ясоне?

ЯСОН: Так.

МЕДЕЯ: Але ж при всьому, чого я допустилася, я не була щасливішою від тебе.

Ясон: Знаю. (*Мовчанка*).

МЕДЕЯ (*запитує глухо*): Чому ж тоді так довго ти залишався біля мене?

ЯСОН (*з жестом*): Я тебе любив, Медеє. Разом з тобою я любив наше невгомне дике життя, наші злочини, наші пригоди. Я любив наші обійми і наші нізькі підлі розходження. Я любив після всіх цих сварок і бійок ту згоду, яку ми віднаходили. Я любив твій чорний світ, твою сміливість, твою відпорність, твою довірливість смерті і жахові, твій шал до нищення. З тобою я думав, що треба лише брати, лише боротися і що все на світі дозволено.

МЕДЕЯ: А сьогодні ти вже так не думаєш?

ЯСОН: Ні. Я хочу скоритися.

МЕДЕЯ (*бурмочучи*): Скоритися?

ЯСОН: Так. Я хочу бути сумирним. Я хочу, щоб цей світ, цей хаос, в який ти мене завела, прийняв урешті тверду форму. Зрозуміло, ти маєш слухність, кажучи, що тепер нерозумно про це думати, що однаково я не побачу від цього світла, що однаково мені не буде спокою. Що після всього треба все хватати кривавими руками, хоч треба відкинути те, що відірвано. Але я хочу тепер спинитися і стати людиною. Такою, що живе, можливо навіть без ілюзій, як усі ті, яких ми зневажали. Я хочу робити, що робили мій батько, батько мого батька і всі інші, що ще задовго до нас і при дрібніших обставинах скорялися порядкові. Я хочу звільнити собі місце в цьому безладді і темряві, на якому може постати чоловік.

МЕДЕЯ: Чи спроможний ти це зробити?

ЯСОН: Без тебе, без твоєї щоденної отрути зможу, так, зможу.

МЕДЕЯ: Без мене! Ти, ти ще без мене можеш собі світ уявляти?

ЯСОН: Наскільки моїх сил, я буду пробувати. Жаль мені, але я вже не молодий. Я хочу якнайпростіше покінчити з цими страшними протиріччями, з тими прірвами, з тими ранами. Я відсуваю все набік.

МЕДЕЯ: Ти говориш зовсім спокійно, Ясоне, але твої слова жахливі. Як певно ти почуваш себе. Якій ти тепер сильний!

ЯСОН: Так, я сильний.

МЕДЕЯ: Ти з породи Авелів, з породи справедливих, з породи багатих. Як спокійно ви всі можете говорити! Хіба не добре мати в своєму розпорядженні небо та ще й посіпак. Хіба недобре одного прекрасного дня подумати так, як батько і як батько батька думав — так як усі, що здавен-давня завжди мають слухність. Усе це вам одного ранку як з неба падає, лише б тільки найшла на вас перша втома, позначилися перші зморшки або прибули перші гроші. Провадь далі свою гру, Ясоне, ти цим самим готуєш собі шалливу старість!

ЯСОН: Я б усе віддав, Медеє, щоб ми в заспокоєному світі біч-о-біч постарілися. Але ти не бажаєш цього.

МЕДЕЯ: Ні.

ЯСОН: Іди своєю дорогою. Біжи в своєму зачарованому колі, роздирай себе, муч себе, зневажай, глумся, вбивай, топчи все те, чим ти не спромоглася стати. Я хочу зупинитися. Хочу задовільнитися. Я хочу все сприйняти так само твердо й відважно, як колись я це все з тобою відкидав. А коли я мушу боротися, то лише для цього буду боротися, покірний, спершись на цю смішну стіну, яку я споруджую між мною і безглуздим нічим. (*Пауза. Згодом він каже*): Накінці бути лише цим — і нічим іншим — бути людиною.

МЕДЕЯ: Не сумнівайся, Ясоне, — тепер ти вже людина.

ЯСОН: Також приймаю і твою зневагу. (*Він устав*). Ця молода дівчина вродлива. Але не така вродлива, як ти того вечора, в Колхиді. І я ніколи її так не кохатиму, як тебе кохав. Але вона молода, звичайна і недоторкана. В ясний соняшний ранок я відберу її від батька й матері, вона буде в білій сукні й оточена малими дітьми, відберу поважно, без усмішки. Я очікую від її необізнаних рук чемности, забуття — і, якщо на це буде воля богів, того, що ти так сильно зневажала і що тобі завжди було чужим — щастя, бідлашного щастя.

(*Зак. буде*)

Жан Ануї — Jean Anouilh / **Медея**

Драма в одному акті — переклад М. Понеділка

(Замок. Тиша. Згодом бурмотить Медея):

МЕДЕЯ: Щастя. . . *(Знову мовчанка. Несподівано вона почала говорити неспурно, слабим покірним голосом):* Ясоне, це так тяжко сказати, майже неможливо. Мені бракує голосу і я соромлюся. . . Коли б я тобі сказала, що я хочу ще раз з тобою поспробувати жити — ти б повірив мені?

ЯСОН: Ні, Медеє.

МЕДЕЯ *(по навзі)*: Ти маєш слухність. *(Говорить беззвучним голосом)*: Так, отже ми вже про все поговорили, чи ж не так?

ЯСОН: Так.

МЕДЕЯ: Ти, ти закінчив. Ти обмитий уже, чистий. Можеш тепер іти. Прощавай, Ясоне.

ЯСОН: Прощавай, Медеє. Не можу тобі сказати: будь щасливою. . . Будь сама собою.

(Вийшов. Медея тихо говорить):

МЕДЕЯ: Їхнє щастя. . . *Враз вона підводиться і чукає вслід зникаючому Ясону):*

Ясоне! Не йди так від мене. Оглянься! Клич будьщо собі на підмогу. Вагайся! Страждай! Ясоне, благаю тебе, одної хвилинки безпорадності чи сумніву в твоїх очах досить, щоб усіх нас врятувати! . . . *(Біжить услід за ним, зупиняється, знову чукає):*

Ясоне! Твоя правда, ти добрий, ти справедливий. Уся врівноваженість назавжди лягла на мені. Лиш хвилинку, одну єдину хвилинку ти повинен у цьому сумніватися. Оглянься! Можливо, я визволюсь.

(Втомлено опускаються її руки. Ясон уже далеко. Зміненим голосом вона чукає): Няню!

(Біля візка появилася Нянька).

МЕДЕЯ: Скоро настане день. Буди дітей, одягай їх, як на свято. Вони віднесуть дочці Креона весільний подарунок.

НЯНЬКА: Подарунок? Що ти маєш ще дарувати?

МЕДЕЯ: Дістань з моєї схованки чорну скриньку, яку я взяла з Кольхиди.

НЯНЬКА: Ти ж заборонила доторкатися до неї. Навіть Ясон про неї не смів нічого знати.

МЕДЕЯ: Дістань, стара, без зайвих розмов. Я не маю часу тепер вислухувати тебе. Все мусить відбутися в страшнім поспіху. Дай скриньку і проведи їх аж до міста. Хай питають дороги до палацу короля. Прийшовши, хай скажуть Креонові, що це подарунок нареченій від їхньої матері. . . Хай віддадуть скриньку і вертаються назад. У цій скриньці лежить золотий серпанок і діядема, які залишилися мені від нашого родногого скарбу. Діти не сміють відкривати скриньки. *(Стара вагається. Раптом Медея крикнула на неї диким голосом)*: Роби, що кажу!

(Стара зникає. Пізніше мовчазно виходить з дітьми і йде геть).

МЕДЕЯ *(сама)*: Зараз, Медеє, зараз ти будь собою. О, болю! Ти великий, гарячий звірю, що повзеш по мені, візьми мене. Сьогодні я тобі належу, я твоя жінка, розшматуй мене, палай у мені, закрій мої уста своїм задушливим подихом. Нарешті я живу. Я страждаю і я ненавиджу. Ось моє весілля. Лише заради цієї ночі я до цього часу жила.

О, ти, ноче, обтяжена ноче, повна задушливих криків і повна боротьби, шепотлива ноче, що розповідаєш мені про всіх звірів, які переслідують одні одних, беруть, убивають, ноче, прошу, зачекай ще, не кінчайся так хутко, не переходь у день. . . А ви, незчисленні звірі кругом мене, ви, невинні, страшенні, душоубні істоти цього степу. Хоч люди не відчувають вас і називають цей велетенський шепіт тихого порування і вбивства „спокійною ніччю“. Але ж я, я відчуваю вас, я чую вас уперше цієї ночі, чую в глибинах вод, поміж травами, на деревах і під землею. Однакова кров тече по наших жилах. Кровожерні звірі цієї ночі, Медея такий же звір, як ви, вона так само хоче жити і вбивати. І на всьому цьому темному просторі в ту ж саму годину мільйони звірів душать один одного. Ви, незчисленно багато звірів, Медея живе серед вас, кориться вашим наказам і віддається вашому родові. Я викрикую ваші загадкові кличі, як і ви, я не хочу досліджувати, а слухаюся темного наказу. Я переступаю слабе світло. Звірі, я ваша. Все, що полює і биває цієї ночі — це Медея.

НЯНЬКА *(раптом еривається)*: Медеє! Діти дійшли до палацу і великий гамір зчинився у місті. Я не знаю, що за злочинство трапилось, але ним уже наповнилось повітря. Запрягаймо коня! Тікаймо! Хутчій через кордон!

МЕДЕЯ: Я буду втікати? Коли б я навіть далеко звідси від'їхала, я б повернулася, щоб повтішатися таким видовищем.

НЯНЬКА: Що за видовище?

(Вбігає хлопець).

ХЛОПЕЦЬ: Все втрачено. Королівство, держава — все згинulo. Король і його дочка мертві.

МЕДЕЯ: Так швидко померли? Як же це трапилось?

ХЛОПЕЦЬ: До палацу прийшло двоє дітей і принесли з собою подарунок для Креси. Це була чорна скринька, в якій лежали багатооздоблений серпанок і дорогоцінна діядема. Але тільки-но Кресе доторкнулася цінностей, бажаючи, як кожна цікава дівчина, приміряти прикрасу перед люстром, вона враз змінилася на кольорі, впала на підлогу і спотворена болем корчилася від неймовірних мук.

МЕДЕЯ *(кричить)*: Вона бридка була? Бридка, як сама смерть? Чи так?

ХЛОПЕЦЬ: Креон кинувся до неї. Він хотів її підвести і вирвати в неї з рук серпанок і золотий обідок, що умертвили її. Але лише торк-

нувся до них, як вмиє поблід. Хвилинку він завагався, з відблисками жаху в очах, потім повалився на землю, ревучи від болю. Тепер вони лежать одне біля одного. Ніхто не наважиться до них наблизитися. Але говорять, що ти їм ту отруту підіслала. Чоловіки схопили дрючки й ножі та йдуть сюди, щоб перед оцим візком покінчити з тобою. Я побіг наперед. Вони не дадуть тобі часу виправдатись. Тікай, Медеє!

МЕДЕЯ (*кричить*): Ні! (*Гукає вслід вибігаючому хлопцеві*): Дякую, хлопча, вдруге, дякую тобі. Тікай звідси! Краще мене не знати. Не кажи людям Креона, що ти мене знав. Але про все згадай, як постарівешся. На старість можеш оповідати стару бувальщину. (*Повертається до Няньки*): Візьми свій ніж, Няню, і забий коня. Нічого не сміє залишитись від Медеї. Розклади в'язку хмизу під нашим візком, як колись у Колхиді, ми розведемо тут дружній вогонь. Іди!

НЯНЬКА: Куди ти хочеш мене завести?

МЕДЕЯ: Ти ж знаєш, куди. Смерть — легка смерть. Слідуй за мною, стара, ти все побачиш. Тоді тобі не треба більш горювати і волочити свої старечі зболілі кості. Тоді ти нарешті зможеш відпочити — матимеш безконечну неділю.

НЯНЬКА (*голослячи, відбігає від неї*): Я не хочу, Медеє! Я хочу жити! . . .

МЕДЕЯ: Стара, як довго ти втікатиш від смерти?

(*Вбігають діти і з жаху ховаються між вбрання Медеї*).

А, ви вже тут? Ви боїтесь гамору? Скоро все затихне — затихнуть і ці репетуючі люди, і дзвони — все скоро мовчатиме. (*Вона наближує голівки дітей до себе, оглядає їхні оченята, бурмотить*). Невинність! Оманливі дитячі очі! Причасні мшні, малі пустуни! Ви замерзли? Я не завдам вам болю. Все відбудеться швидко. Так швидко, що в ваших очах промайне лише здивування від смерти. (*Пестить їх*). Заспокоїться маленькі й ходіть зі мною. Я хочу вас притиснути до себе, притиснути ваші малі, теплі тільця. З мамою завжди добре бути, тоді не треба нічого боятися. Ви, малі ніжні ества, ви постали в моєму череві і ви хочете жити і бути щасливими. . . (*Голосно гукає*): Ясоне! Ти бачиш ось свою ніжно об'єднану родину! Подивися на неї. Тоді запитайся себе, чи Медея не любила б також щастя і невинність і чи не була б вона вірною і чи не вірувала б. А коли тебе шматуватиме мука аж до смерти, тоді думай, чому вона тебе не покидає, думай, що була Медея, вимоглива і чиста, мала ніжна Медея, безмовна, шрикована до твого серця. Думай про те, що вона боролася, одинока і нікому невідома, не просячи жадної руки на допомогу, що вона була справжня твоя жінка. Можливо, Ясоне, я також хотіла б, щоб це вічно потривало, як у старих оповіданнях. Тепер, у цю хвилину я так само, як молододо дівчиною, з тою самою силою бажаю, щоб навкруги мене панували світло й добро. Одначе цій невинній Медеї було призначено стати жертвою боротьби. Можливо інші, легкодумні, сякі-такісенькі, проповзують через вічка сітки і досягнуть тихих вод, — або загрузнуть у болоті. Боги не турбуються буденністю. А Медея — це занадто благородний звір у пастці. Боги не кожного дня одержують подібний подарунок, душу, що настільки спроможна протиставитися їхній підлій грі. В цю мить вони поклади на мої плечі мою долю і придивляються, як я мучуся. Ясоне, дивись, як і вони, на останню відвагу Медеї. Я вбиваю невинність, яка ще живе в дівчині Медеї і в цих малих, гарячих істотах. Вони, там на небі, чекають на цю кров! Вони вже втрачають терпеливість! (*Веде дітей до візка*). Йдіть зі мною, мої хрихітки. І нічого не бійтесь. Бачите, я вас тримаю біля себе зовсім міцно — і я вас люблю. Ми йдемо додому, дітки.

(*Зникають у візку. Деякий час сцена порожня. Враз появляється Нянька, збентежена, як переслідуваний звір, що шукає схованки*).

НЯНЬКА: Медев! Медев! Де ти? Вони сюди йдуть! *(Подалась назад, кричить)*. Медев!

(З-під візка б'є полум'я. Постіжно приходять Ясон у супроводі озброєних людей).

ЯСОН: Погасіть вогонь! Хватайте її!

МЕДЕЯ *(появляється в отворі візка)*: Назад, Ясоне! Ні кроку вперед!

ЯСОН *(зупиняється)*. Де діти?

МЕДЕЯ: Чекай ще одну секунду — я подивлюся на твої очі. *(Кричить)*: Вони мертві, Ясоне, оба вбиті і не встигнеш ти ще кроку ступити, як мене проніже той самий кинджал. Тепер я віднайшла свій скипетр, свого брата, свого батька. Золоте руно потрапило знов до Колхиди. Я знов відшукала батьківщину й дівочість, які ти пограбував у мене. Нарешті я назавжди Медея. Поглянь на мене перед тим, як самотньо повернешся у свій розумний світ. Поглянь пильно на мене, Ясоне! Цими обома руками я доторкалася до тебе. Я тебе змушувала плакати, Ясоне, і змушувала любити. Бачиш, я твій малий брат, твоя жінка. Я! Страхітлива Медея. А тепер попробуй забути її!

(Вона проколює себе і падає в полум'я, що вже сильно пробивається вгору. Одним порухом Ясон зупиняє людей, що хотіли підскочити на поміч).

ЯСОН *(спокійно говорить)*: Так, я тебе забуду. Я буду далі жити, всуцареч кривавому слідові, який ти поруч мого залишила. Під байдужими поглядами богів я терпеливо почну майструвати своє бідолашне людське життя. *(Обертається до своїх людей)*: Один залишається тут і вартує, поки все не розпадеться на попіл, поки не згорять останні кістки Медеї. Всі інші слідуйте за мною до палацу. Варто лише жити, берегти порядок, давати закони Корінтові, споруджувати світ за нашою мірою і в цьому світі очікувати смерті.

(Виходить у супроводі чоловіків. Один залишається, понуро стає на варту біля пожеару. Появляється нянька, несміливо сідає біля нього. Поволі розвидняється).

НЯНЬКА: Ніхто не має часу вислухати мене. А я могла б дещо сказати. Після ночі надходить ранок, треба готувати каву, потім впорядкувати ліжка. Коли поприбираєш і позамітаєш, можна, чистячи городину, посидіти спокійно якусь хвилину на сонці. Також не завадить, якщо дрібку ковтнеш із пляшки і трохи відігрієш шлунок — зрозуміло, якщо маєш хоч трохи при собі грошей. Потім підспіває обід. Після нього мнеш тарілочки. По обіді займаєшся білизною або чистиш мідь і трохи гомониш з сусідкою — і поступово підходить час до вечері... Опісля лягаєш і спиш.

ВАРТОВИЙ *(після павзи)*: Сьогодні гарна погода.

НЯНЬКА: Так, це гарний рік. Багато сонця і багато винограду. А яке збіжжя?

ВАРТОВИЙ: Минулий тиждень ми косили. Якщо дозволить погода, завтра або післязавтра будем возити.

НЯНЬКА: Добрий урожай масте?

ВАРТОВИЙ: Не можна скаржитись. Кожному стане хліба в цьому році.

(Під час останнього речення падає завіса).

КІНЕЦЬ